

PROF. MUDR. JIŘÍ ELIS, DRSC. PĚTASEDMDESÁTNÍK

V letošním roce, tedy v roce 2005, oslavujeme všude 60 let od konce II. světové války. Náhoda tomu chce, že se několik mých bývalých spolupracovníků dožívá právě letos krásného jubilea. Dva z nich osvědčili kromě vynikajících vědeckých schopností také neobyčejné schopnosti manažerské. O jednom z nich je právě nyní řeč. Jiří Elis měl již za studií zájem o vědeckou práci a byl pomocná vědecká síla v Biologickém ústavu Všeobecné, nyní 1. lékařské fakulty Karlovy univerzity v Praze. Nezískal však možnost pokračování v tomto ústavu. Naproti tomu byl ve farmakologické laboratoři v Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV vypsán konkurz na aspiranturu, který Jiří Elis v r. 1956 vyhrál. Tehdy však „zásluhou Čepičky“ byla zrušena kratší vojenská služba pro aspiranty, a tak Elis mohl nastoupit až v roce 1958, po dvouleté službě. Velmi brzy se projevil jeho vynikající organizační vlastnosti. Zároveň také cílevědomá vědecká práce. Titul CSc., nyní Ph.D., získal již v roce 1961. Významně se podílel na přípravě II. světového setkání farmakologů v Praze v roce 1963. Své schopnosti osvědčil jako tajemník sympozia našeho světového kongresu věnovaném zpětným vazbám mezi experimentem na zvířatech a účinky u člověka. Velmi brzy se ukázalo, že má vynikající organizační schopnosti a tmelení experimentálních a klinických výsledků. Velký úspěch Světového farmakologického sjezdu v Praze v roce 1963 způsobil, že od té doby bylo snazší vyslat mladé vědecké pracovníky i na Západ. Shodou okolností jsme získali i kontakty ve Světové zdravotnické organizaci (můj manžel tam byl od r. 1963 do r. 1969 jedním z ředitelů). Tak se podařilo získat pro dr. Elise stipendium této organizace do ústavu významného klinického farmakologa Laurence v Londýně. Pracoval tam v oblasti problematiky klinického hodnocení a registrace léčiv. To bylo důležité, poněvadž Elis snad proto, že měl několikaleté vlastní zkušenosti s klinickou medicínou, tíhl k humánní farmakologii, které říká-

me klinická. Kromě toho se však věnoval vlivu kombinace MAO inhibitorů a katecholaminů na krevní tlak. Tuto práci ukončil při druhém pobytu v Anglii v roce 1966. V roce 1967 vyšla v předním anglickém lékařském časopise a měla velký ohlas (1). V Praze Elis se významně podílel na farmakologickém výzkumu antimetabolitů syntetizovaných v Ústavu organické chemie a biochemie Šormem, Škodou a dalšími. Tak se Elis významně účastnil kontrolovaných klinických pokusů těchto cytostatik. Výsledkem bylo, že jejich cytostatické působení ve smyslu protinádorového je slabé, ale snášely se velice dobře, tzn. že proti jiným látkám nevznikaly závažné nežádoucí účinky. Vznikla práce o příznivém vlivu 6-azauracil-ribosidu u Mycocy fungoides (2) a o antivirovém působení u očního herpesu (3). Vzhledem k novým znalostem o autoimunitních nemocech byl proveden také úspěšný kontrolovaný klinický pokus u lupénky (4). Vzhledem k protivirovému působení u herpesu byl Elis vyslán na přelomu r. 1967–1968 do Indie, kde byl proveden kontrolovaný klinický pokus v léčení pravých neštovic s pozitivním výsledkem. Mezitím získal Elis také dlouhodobý pobyt v laboratoři NIH Dr. J. A. DiPaola. Tento pobyt v USA, opakovaný ještě v letech 1968–1969, byl zaměřen na výzkum embryotoxicity, teratogenit a karcinogenit léků. Tyto oblasti po známé tragédii, po thalidomidu, byly a jsou v přímo geometrickém růstu. I tento pobyt vedl k původním výsledkům, z nich nejdůležitější je pozorování, že některé změny se přenášejí i na další generace pokusných zvířat, které již danou látku neobdržela. Když uvážíme, že to je vlastně v časných dobách molekulární farmakologie, je to jistě pozoruhodné (5).

Literatura

1. Elis J, Laurence DR, Mattie H, Prichard BNC. Modification by monoamine oxidase inhibitors of the effect of some sympathomimetics on blood pressure. Brit. Med. J.: 1967; 2: 75–78.
2. Záruba F, Kuta A, Elis J. The treatment of Mycosis fungoides with 6-azauracil-riboside The Lancet 1963; 7275: 275.
3. Myška V, Elis J, Plevová J. Azauridine in viral eye infections The Lancet 1967; 1: 1230–1231.
4. Rašková H, Elis J, Gütová M. Nová indikace 6-azauridin triacetátu – psoriáza Čas. lék. čes. 1967; 106: 870–873.
5. DiPaolo JA, Elis J. The comparison of teratogenic and carcinogenic effects of some carbamate compounds Cancer Res.: 1967; 27: 1696–1701.

Své bohaté zkušenosti s kontrolovanými klinickými pokusy a placebem jsme zveřejnili na žádost UNESCO a tato populárně vědecká stať byla oceněna na 1. místě.

Manažerské schopnosti a významné kombinované experimentální i klinicko-experimentální výsledky vedly k tomu, že Elis získával známost i na mezinárodním poli. Měl štěstí, že v letech 1968–1969 byl v USA a nedopadly na něj důsledky Pražského jara. Nabídnuté místo ve WHO pro oblast léků mu však tehdejší ministr zdravotnictví Prokopec nedovolil. V roce 1982 se stal ředitelem Státního ústavu pro kontrolu léčiv, který směřoval k problémům funkčním. Jeho manažerské, pedagogické a experimentální schopnosti vedly k tomu, že se stal také vedoucím Ústavu experimentální medicíny ČSAV a katedry farmakologie na tehdejší hygienické, nyní 3. lékařské fakultě Karlovy univerzity. Mimo to, zastával po dvě funkční období místo člena výkonného výboru v Mezinárodní unii farmakologických věd (IUPHAR). Po roce 1990 přijal nabídku francouzské firmy Roussel a jeho manažerské schopnosti se opět projevil, poněvadž byl odborným vedoucím této firmy pro celou oblast od Prahy po Vladivostok. Ačkoliv ho potkala zřejmě v rámci rodinného zatížení náhlá, velmi těžká srdeční komplikace s klinickou smrtí, uzdravil se natolik, že se stále věnuje kromě rodinných povinností vůči vnoučatům i všem aktivitám, které ho zajímají.

Nejdůležitější práce uvádíme. Největší ohlas v mezinárodním měřítku získala citace č. 3 a č. 5.

Stálé zdraví po mnoho let přeje

Helena Rašková